

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ (1921 -1939 рр.)

Польські загарбники перетворили Західну Україну в свою внутрішню колонію. Ці так звані креси мали офіційну назву Польщі "Б" на відміну від корінної Польщі "А", до якої відносилися центральні і західні воєводства, її промисловість, транспорт та сільське господарство Польська держава розвивала, а в Західній Україні всіма засобами гальмувала. За офіційними даними польської статистики в промисловості Західної України було зайнято лише 7,9 % населення [1]. До того ж зарплата робітників у Західній Україні не досягала 50% зарплати робітників у Центральній Польщі [2]. Промисловість Західної України розвивалась переважно за рахунок дрібного і найдрібнішого ремесла.

У сільському господарстві Польщі панувало велике поміщицьке землеволодіння. Понад 5 % усієї землі належало польським поміщикам -магнатам, таким як Радавілл, Сапега, Замоєський, Потоцький та ін. Лише п'ята частина усієї землі належала сотням тисяч селян Західної України. Понад 60 % селянських господарств мали менше як по 2 га, а 16% господарств були безземельні.

Кількість безземельних і малоземельних господарств (до 5 га) в Західній Україні досягла 92 % [3]. У Львівському, Тернопільському і Станіславському воєводствах майже половина селян не мала коней, п'ята частина селян не мала корів. Ні де в Європі не було таких низьких урожаїв, такої відсталой техніки виробництва, такого убогого тваринництва і таких злиднів, як на західноукраїнських землях. У Тернопільському і Волинському воєводствах у 1928-1937 рр. врожайність пшениці з 1 га становила 10,21-1,3 ц, а в центральних воєводствах Польщі-12,9- 17,2 ц [4].

Малоземелля і безземелля селянських господарств, слабкий розвиток промисловості в Західній Україні призводили до масової еміграції на заробітки. Найбільше емігрантів припадало на західноукраїнські землі. З 735,2тис. чоловік сезонних емігрантів з Польщі в 1927-1937 рр. на Західну Україну припадало 261,9 тис. чоловік [5]. Лише у Львівському воєводстві в 1926 р. було подано 9129 заяв про видачу паспортів на виїзд за кордон [6]. У Західній Україні було 17 організацій, що

займалися вербуванням дешевої робочої сили на виїзд до Америки [7].

За офіційними даними польської статистики в 1931 р. тільки у і Львівському воєводстві нараховувалося 35,2 тис. безробітних, а в Західній Україні 60,4 тис. чоловік [8]. Насправді ця цифра була значно більшою, бо польська статистика рахувала безробітними лише тих осіб, які були зареєстровані на біржі праці і отримували допомогу з фонду безробітних. Більшість сільських робітників не були зареєстровані ніде і ніякої допомоги у випадку безробіття не одержували.

Як писав про тодішні часи письменник П.Козленюк, "варшавський уряд польської шляхти добивав селян безліччю різних податків - ґрунтового, домового, шляхового, собачого, прибуткового, церковного, шкільного, військового так, що селянин ніколи не міг вилізти з податків і штрафів за несплатення їх в строк. Крім того, кожний селянський двір змушений безоплатно відробляти визначену кількість днів на рік (так званого "шарварку") на повітових дорогах. Дерли також з селянина гроші за в'їзд у місто (мити), за стоянку на базарі і торговиці, за переїзд через мости, за переправлення паромами - на кожному кроці чекав селянина податок або штраф. Штраф за несплату податку, штраф за пса, за куріння самосаду, за користування запальничкою, за непобілку тину, за неправильну їзду або стоянку, навіть за те, що коняка тягне віз з того, а не і іншого боку дишла" [9]. Штрафи стали звичайним явищем в селах тодішньої Польщі; при складанні бюджету варшавський сейм вважав штрафи постійним джерелом державного прибутку.

Зубожіння народних мас, зокрема селянства, і напружена революційна ситуація вже в перші дні існування Польської держави змусили уряд проголосити проведення аграрної реформи шляхом конфіскації поміщицької землі і безоплатної передачі її селянам. Для вирішення питань сільського господарства і проведення аграрної реформи було спочатку утворено два міністерства - Міністерство землеробства і Міністерство аграрних реформ, які в 1932 р. були об'єднані в одне Міністерство землеробства і аграрних реформ [10].

Проведення аграрної реформи було врегульовано остаточно законом від 28 грудня 1925 р., що доповнював і уточнював закони попередніх років. Цей закон з

невеликими змінами діяв до загарбання Польщі гітлерівською Німеччиною у вересні і 939 р. Тут слід зазначити, що ще в грудні 1920 р. польський сейм прийняв закон про військову колонізацію Польської держави, згідно з яким солдати і офіцери польської армії, що брали участь у війні проти більшовиків, безоплатно отримували в Західній Україні земельні наділи у розмірі 45 га. Між ними (їх називали осадниками) було розподілено 600 284 га кращих земель і тільки в сільській місцевості краю було переселено з Польщі близько 200 тис. поляків-осадників [11].

Вони озброювалися і організовувалися у спеціальні напіввійськові організації Союзи осадників, які проводили політику ворожнечі і ненависті до місцевого українського населення.

Встановлюючи за законом 1925 р. на східних окраїнах у володінні поміщиків по 300-400 га землі, воєводські управління залишали польським поміщикам багато більше землі понад встановлений максимум (700 га) або зовсім звільняли їх від парцеляції (розпродажу), мотивуючи свої рішення "високою технікою і культурою" цих господарств, їх політичним значенням для східних кресів.

Так, поміщиця Любомирська в с.Бакончиці Перемишльського повіту в заяві Львівському воєводі про звільнення її помістя від парцеляції і вказувала на свої заслуги в боротьбі за колонізацію східних кресів. Поміщик с. Жнятин Сокальського повіту просив, щоб в інтересах держави Ізалишили його помістя в цілості, оскільки в будинках помістя безкоштовно розташовані поліція, пошта, клуб і приміщення для військової підготовки і молоді, які ведуть політичну пропаганду серед місцевого українського населення. Поміщик с. Прилбич Яворівського повіту Шептицький в листі Міністру землеробства і аграрних реформ у Варшаві просив залишити його помістя в цілості і звільнити від парцеляції, оскільки воно є центром громадської роботи серед українського населення [12].

Закон про аграрну реформу 1925 р. погіршував становище малоземельних і безземельних селян. Купівля землі призводила до заборгованості селян у лихварів і банкірів та до щораз більшого зубожіння. Сільські робітники, які не могли купити землі, втрачали працю в поміщиків і залишались без засобів існування. Такі

робітники мали право на одноразову відправну допомогу у розмірі 500 злотих і в місячний строк повинні були звільнити квартири, які вони займали у поміщицьких будинках. Закон встановлював черговість набуття землі. Перевагу на купівлю землі з парцеляції мали арендатори і постійні робітники парцельованих земель, інваліди і солдати польської армії, їх сім'ї, випускники сільськогосподарських шкіл, реемігранти, що повертались до Польщі з політичних міркувань. На практиці цей закон не давав можливості місцевому малоземельному населенню Західної України набути землю на парцеляції. Парцеляція на західноукраїнських землях проводилась виключно з політичних міркувань, з метою колонізації і

опольщення цих земель. Уже при обговоренні закону про земельну реформу в сеймі професор Львівського університету С.Грабський характеризував її як засіб збільшення польського населення на західноукраїнських землях. На його думку, шляхом аграрної реформи через 20 років мала бути ліквідована на кресах українська проблема.

1. Маїу Коспїк Зїагузіусгпу. ^агзгауа, 1939.8.123. 2. Маїу Коспїк Зїаїузіусгпу. \ЃагзгауЃа, 1938.3.225-256. 3. Маїу Коспїк Зшзузіусгпу. ^агзгаи'а, 1938.8.128, 4, Маїу Коспїк ЗШзузіусгпу. \Уагзга\уа, 1938.8.73. 5. Там же. С.57.

6. Калинович В.І. Класова і політична суть буржуазно поміщицької "шрарноїреформи" в Західній Україні 1918-1939 рр. // Вісник Львівського Ѓїшесрситету. - Серія юридична. Львів, 1963. - С. 5.

7. Там же.

8. Маїу Коспїк Зїагузгусгпу. \^агзга\уа, 1933.8.237.

9. Козланюк П. Відродження народу. -Львів, 1950. -С.43.

10. Огіеппїк Шау Кгесгурозроїїе)" Ро1зкїС).1938. N.51 .рог.480.

11. Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й., Глубіш М.І. Входження Галичини, ПівнічноїБуковини та Закарпаття до складу України (1939-1945 рр.).-Дрогобич, 1995. ~С. 12.

12. Калинович В.І. Класова і політична суть буржуазно-поміщицької "аграрної реформи" в Західній Україні (1918-1939 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - Львів, 1963. - С.8.

Тке агісіе із сієуоієсі № іке зосіаі-есопогнісатііаіе іке Шезіегп-ІІсгаі-піан Іап<і\$ аз арап о/Роїана" а"изіщ іке ініетагретіоа". Тке сіізсітінаїіоп роїісу о/іке Роїїхрокез ю Іпгаїпіанз И'Й.У хкон'п, \мкіск жБоза'іпаїеа' ікеїз роїїісаі, сіїизгаї апсі есопотісаі Іі/е апї сотріеіеу щпотесі ікеїз неесіа. 1,(1110"ШнкаБііейБу іке І/кгаїпіанх, ікаїсотііііесінеагіу25%/ікеРоїїік Теггішу, шге іпсіеуеіореа' а\$газіан зуБизБз оз ініегнаї соїопіез, ккіск •оїррііесі іке сенізаї геґіот о/РоІапї тік скеар гак таїегіаБ